

אבישי גרינצייג

צהבת יילודים בברית מילה

בגמרא נאמר שאין למול תינוק ירוק עד שיפול בו דמו, משום סכנה. רוב פוסקי ההלכה בדורנו מורים שלא למול תינוק עם צהבת יילודים הנראית לעין, כיוון שהבינו שהגמרא התכוונה לצהבת הנייל. מאידך גיסא, דעת רופאי היילודים שיש לחלק בין צהבת יילודים פיזיולוגית שאינה מסוכנת כלל, ולכן אין מניעה לקיים את המילה בזמנה למרות הצהבת, לבין מחלת הצהבת המסוכנת ודורשת דחיית המילה. פוסקי ההלכה לא קיבלו את דעת הרופאים כיוון שחבינו שהנה מנגד לדברי הגמרא, ואין לסמוך על הרופאים כשהם חולקים על חז"ל. מאמר זה מוכיח משני חתלמודים ומדברי הראשונים שהגמרא לא דיברה על צהבת פיזיולוגית. כמו כן, גם באחרונים לא היה מנהג ברור שלא למול תינוק עם צהבת. מסקנת המאמר חקל למול בצהבת פיזיולוגית, לאחר התייעצות עם רופא הבקי בצהבת יילודים.

פתיחה

שאלה שכיחה מאוד בדיני ברית המילה קשורה לצהבת אצל הרך הנולד. נראה שבשאלה זו רבים עומדים נבוכים לנוכח סתירה בין שתי מצוות, האחת היא מצוות ברית המילה, אשר אמרו עליה חז"ל במשנה כנדירים (לא ע"א) דברים נשגבים מאוד, וביניהם: "רבי ישמעאל אומר: גדולה מילה – שנברתו עליה שלש עשרה בריתות. רבי יוסי אומר: גדולה מילה – שדוחה את השבת החמורה. רבי יהושע בן קרחה אומר: גדולה מילה – שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה". וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (שבת סוף פרק יט): "עבר אדם ולא מל את בנו או יליד ביתו וחמל עליו ביום השמיני הרי זה עבר על מצות עשה גדולה וחמורה מאד שאין בכל המצות כמות, ולעולם אין לו תשלומין למצוה זו, והרי עונו חמור ממי שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה סוכה או ליל פסח ולא אכל מצה".¹

אמנם בגמרא בשבת (קלו ע"א) אמר שמואל: "חלצתו חמה – נותנין לו כל שבעה להברותו". דהיינו תינוק שנתרפא ממחלתו (עיין רש"י שם ד"ה חלצתו), ממתנינים לו שבעה ימים נוספים אף על פי שכבר הבריא לחלוטין, משום החשש הגדול של פיקוח נפש שדוחה את כל המצוות שבתורה. וכן כתב הרמב"ם (הל' מילה א, יח): "אין מלין אלא ולד שאין בו שם חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אתת מישראל לעולם". אולם אין הדברים מוחלטים להקל תמיד, שהרי כתב הרמב"ם (א, טז) שהדין שממתנינים שבעה

* כל ההרגשות בציטוטים – אינן במקור. א"ג.

1 יצוין שהרמב"ם לא כתב זאת בהקשר לנדון המשנה שעוסק בעניין אחר הקשור לברית, ולכן על כורחנו שלא כתב כן הרמב"ם אלא משום חומרת העוון והעונש של המתרשל במצוות המילה אפילו יום אחד.

ימים מעת לעת הוא דווקא בחולי גדול, אך בחולי קל כגון שכאבו לו עיניו, בעת שיפתחו עיניו ויתרפאו – מלים אותו מיד.

יש לציין עוד ששאלה זו שכיחה מאוד, וכמו שכתב ד"ר מיכאל עמית במאמרו "צהבת בתינוק לענין מילה מבחינת ראות רופא" (נדפס בספר הלכה ורפואה, א, עמ' רצז) צהבת הניכרת בעור תופיע בכ-60 אחוזים מהתינוקות הבשלים, וכך-80 אחוזים מהפגים (מתחת ל-36 שבועות הריון). בירור זה חשוב מאוד מכיוון שבמקרים רבים ההורים לא יודעים עד לרגע האחרון ממש אם תתקיים הברית במועדה או לא, ולפעמים נגרמות להורים ולכל הקרואים עגמת נפש רבה וטרחה יתרה. ועוד, שייתכן שמבטלים שלא בצדק מצוות המילה ביום השמיני.

סיכום רפואי על צהבת ביילוד²

כמעט לכל תינוק שנולד יש צהבת. בשונה ממחלת צהבת במבוגרים, הצהבת המצויה אצל תינוקות איננה זיהומית ואינה מידבקת. בעיקר מדובר בתהליך פיזיולוגי ושגרתי שמתאפיין בצבע הצהוב בעור התינוק. הצבע הצהוב משקף רמות מוגברות בדם של הפיגמנט בילירובין, תוצר פירוק של כדוריות אדומות. ביילוד הבריא קיים, בהשוואה למבוגר, עודף של כדוריות דם אדומות העוברות פירוק בימים הראשונים לאחר הלידה, תהליך שגורם להיווצרות עומס יתר של בילירובין.

לצורך הפרשת הבילירובין מהגוף, צריך הכבד לפרק אותו. הכבד של היילוד איננו בשל דיו ולכן אינו מצליח לפרק את כל הבילירובין שנוצר. כאשר הבילירובין אינו מתפנה מהגוף, רמתו עולה בדם. במשך ההיריון, השליה מפנה את הבילירובין מגוף העובר, אבל די מהר לאחר הלידה כבד היילוד חייב ליטול את תפקיד פירוק הבילירובין.

לסיכום, צהבת ביילוד נובעת משילוב של עומס יתר של בילירובין עם חוסר הבשלה של אנזימי הכבד שמפרקים את הבילירובין כדי להכינו לפינוי מהגוף. היות שהמהלכים האלו הם דינמיים במשך השבוע הראשון של החיים, נהוג להעריך את רמת הבילירובין לפי שעת החיים של התינוק. לצורך כך נוצרו עקומות שנקראות "עקומות בוטני" [Bhutani] על שם מחברן. בהתייחס לעקומות הללו, רואים שאותה רמת בילירובין יכולה להיות פתולוגית או פיזיולוגית לחלוטין. למשל, בילירובין של 12mg/dL בתינוק בן שלושה ימים אינה מדאיגה כלל, אבל אותה רמת בילירובין בשעה 12 לחיים תיחשב דורשת טיפול.

כאמור, רוב הצהבת ביילוד מוגדרת כמצב טבעי או פיזיולוגי, אך זאת בהתקיים התנאים הבאים:

- א. התינוק נולד בשבוע 37 ומעלה.
- ב. אין עדות למחלה חריפה.
- ג. רמת הבילירובין לא עולה על האחוזון ה-95 בעקומות של בוטני [איור 1].
- ד. הצהבת לא החלה בעשרים וארבע השעות הראשונות לחייו.

2 סיכום רפואי זה נכתב במלואו ע"י פרופ' קטי המרמן, מנהלת מחלקת תינוקות בביה"ח שערי צדק, במיוחד עבור מאמר זה. תודתי נתונה לפרופ' המרמן על תרומתה החשובה למאמר.

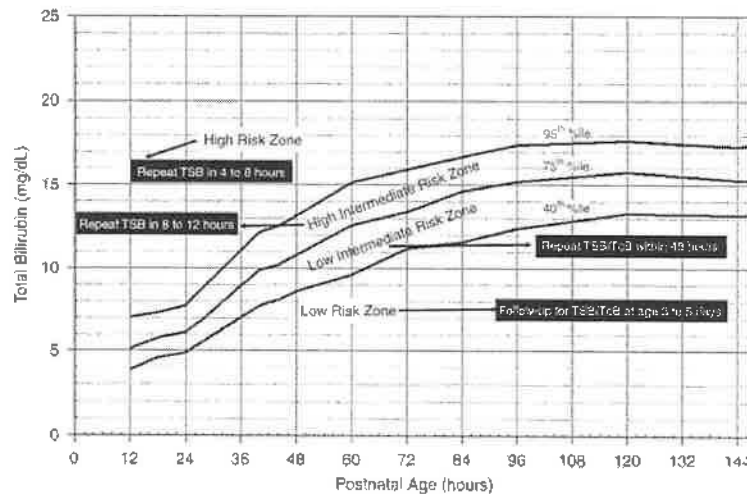
צהבת יילודים בכרית מילה

ה. קצב עליית הבילירובין הוא פחות מ-1mg/dL לשעה.

צהבת שאינה עונה לקריטריונים האלו מוגדרת כצהבת לא פיזיולוגית. לפי ההנחיות של האיגוד הישראלי לניאונטולוגיה [<http://www.neonatology.co.il>], אם רמת הבילירובין תהיה מעל האחוזון ה-75, ובוודאי מעל האחוזון ה-95 (היפרבילירובינמיה), מומלץ להעריך תינוק זה באשר לנוכחות גורמי סיכון ולבדוק אם הוא מתאים לקריטריונים לטיפול באור. צהבת פתולוגית יכולה לסכן את התינוק היות שרמות גבוהות של בילירובין עלולות לגרום לנזק מוחי בלתי הפיך עקב חדירת הבילירובין למוח, מצב שנקרא קרניקטרסוס. הגורם השכיח ביותר מבין הגורמים הלא פיזיולוגיים לצהבת ביילוד הוא מצב המוליטי הנגרם מאי התאמה בין סוג הדם האימהי לבין סוג הדם של התינוק. במצב זה, מערכת החיסון האימהית מייצרת נוגדנים נגד אנטגנים הנמצאים בכדוריות הדם של היילוד. הנוגדנים הללו מסוגלים לגרום להרס מסיבי של הכדוריות האדומות של היילוד, מהלך המשחרר כמות גדולה של בילירובין בקצב מוגבר ומסתיים בעלייה מהירה של בילירובין שעלולה לסכן את התינוק ולדרוש טיפול. ישנם עוד מצבים רבים שעלולים לגרום לצהבת פתולוגית ביילוד, כולל חוסר באנזים G6PD, דימומים תת-עוריים, תת תפקוד של בלוטת התריס, מחלות כבד ועוד. חלק מהם מהווים מחלה וחלק לא, וחשוב מבחינה רפואית לאבחן אותם מוקדם.

יש להדגיש שלא כל חריגה מהנורמה המקובלת ולא כל צהבת שזוכה לטיפול באור נחשבת מחלה [Maisels]. לדוגמה, תינוק עם צהבת גבוהה ביממה הראשונה של החיים שמגיבה לטיפול באור ויורדת לערכים בטווח הנורמה בלי להשפיע על מערכות שונות של הגוף אינו מוגדר כחולה או כסובל. כשמצב הצהבת בתינוק ספציפי לא ברור, מומלץ להתייעץ עם הרופא המטפל.

איור 1: עקומות בוטני

References

- Bhutani, V.K., Johnson, L., Sivieri, E.M., "Predictive ability of a predischage hour-specific serum bilirubin for subsequent significant hyperbilirubinemia in healthy term and near-term newborns". *Pediatrics* 1999, 103:6-14.
- Maisels, M.J., "What's in a name? Physiologic and pathologic jaundice: the conundrum of defining normal bilirubin levels in the newborn". *Pediatrics* 2006, 118:805-7.

דין הגמרא

מקור הדין שיש לדחות את ברית המילה הוא בדברי הגמרא בשבת (קלד ע"א):

אמר אביי, אמרה לי אם: האי ינוקא דסומק דאכתי לא איבלע ביה דמא, ליתרחו ליה עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוה. דירוק ואכתי לא נפל ביה דמיה, ליתרחו עד דנפל ביה דמיה ולימהלוה.³ דתניא אמר רבי נתן וכו' שוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא, ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתי שהוא ירוק, הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית. אמרתי לה: המתניני לו עד שיפול בו דמו. והמתנה לו, ומלה אותו וחיה, והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי.

בירושלמי ביכמות (פ"ו ה"ו) הובא דין זה בשינוי קל. לדעתי שינוי זה חשוב לדינא, ולכן גביא את לשון הירושלמי:

תני אמר רבי נתן מעשה שהלכתי לקיסרין של קפוטקיא, והיתה שם אשה אתת והיתה יולדת זכרים והיו נימולים ומתים. ומלה הראשון ומת שני ומת שלישי ומת, רביעי⁴ הביאתו לפני. נסתכלתי בו ולא ראיתי בו דם ברית, אמרתי להם הניחוהו לאחר זמן, והניחוהו ומלוהו ונמצא בן קיימא, והיו קורין אותו נתן בשמי.

בדברי הירושלמי לא מוזכר מה היה צבע התינוק, ומשמע שעניין זה אינו עקרוני לגוף העניין, אלא העיקר הוא שאין בו דם ברית, דהיינו קיים מחסור בדם אצל התינוק. וקיימא לן דאפשי פלוגתא לא מפשינן, ולכן כדי שלא נאמר שיש מחלוקת בעניין זה בין שני התלמודים, על כורחנו עלינו לומר שמה שהוזכר במעשה בבבלי שהתינוק היה ירוק, הוא רק סימן למחסור בדם, ולא סיבה עצמית למניעת המילה.

אמנם רגילים כיום לפרש שהירוקת הזו היא צהבת היילודים, אך לדעתי יש לפקפק בכך. ובעז"ה אוכיה מדברי הראשונים שאין הכוונה לצהבת יילודים, וכן מבואר גם בדברי כמה אחרונים. ואף מבחינה מציאותית רפואית, נראה שעל כורחנו אין לפרש שר' נתן דיבר על צהבת יילודים, ונבאר שיתתנו.

- 3 ובתרגום לעברית: אמר אביי, אמרה לי אם: תינוק שאדום שעדיין לא נבלע בו דם, ימתנינו לו עד שיבלע בו דם וימולו אותו. [תינוק] שירוק ועדיין לא נפל בו דם, ימתנינו לו עד שיפול בו דמו וימולו אותו.
- 4 בנקודה זו חולקים הבבלי והירושלמי, שלפי הבבלי ר' נתן סבור כדעת רשב"ג שחזקה נקבעת בפעמיים, ואילו לפי הירושלמי ר' נתן סבור כדעת רבי שחזקה נקבעת בשלוש פעמים.

לשונות הראשונים מראות שאין הכוונה לצהבת ילודים

ראשית, לפני שנדייק ונגסה להכין את דברי הראשונים, חשוב להדגיש שקשה לדייק דיוק גמור מדברי רבותינו הראשונים איזו מחלה ר' נתן מתאר, כיוון שהידע הרפואי בימיהם היה שונה מאשר בימינו, וכן תיאור המחלות אינו תואם את מונחי בני זמננו, ולכן אני מדגיש שבחלק מדקדוקי הלשונות אין הכרח גמור, אלא דעת נוטה בלבד, ודבריהם סובלים פירושים נוספים. רש"י בגמ' בשבת (קלד ע"א ד"ה לא) כתב: "לא נפל ביה דמא – לא בא בו דם, ומתוך כך חלש הוא ואין בו כח, וממהר לחלוש ולמות". וכך כתב במחזור ויטרי (סי' תק) וכך כתב הר"ן בשבת (נג ע"ב בדפי הרי"ף), וכך כתבו ראשונים נוספים. הרי שרש"י ביאר שמדובר במחסור בדם, וודאי שבצהבת פיזיולוגית אין מחסור בדם, אלא שהדם אינו נקי ומסונן כל הצורך.⁵ שני פירושים נוספים מצאתי בפירוש הריבב"ן⁶ על הגמרא בשבת (שם), וז"ל: "וראיתי שהוא ירוק, ולא היה בו כי אם רביעית,⁷ ואם ממעט ממנו מת מיד. פירוש אחר, דמו היה בלבו ולא נתפשט באיברים". לפי שני הפירושים מדובר במחסור בדם, אלא שלפי הפירוש הראשון מדובר במחסור דם בכל הגוף, ואילו לפי הפירוש השני, הדם קיים בגוף אך לא הגיע עדיין לאיברים.⁸ פירוש רביעי ראיתי בספר תניא רבתי (סי' צב) שכתב: "ואי אשהכח כחישותא בנופיה אי נמי דסומק דאכתי לא איבלע ביה דמיה דחינן ליה עד דמיברי אי נמי עד דנפיל ביה דמיה, כדתניא אמר ר' נתן וכו'". הרי מבואר להדיא מדבריו שהסומק היינו התינוק האדום, ואילו מי שגופו כחוש היינו התינוק הירוק. ואדם כחוש הגו חלש וחיוור מחמת רזון או תענית וכיו"ב.⁹ ושוב ראיתי שכן כתב בספר זוכר הברית (גרינוואלד, סי' י אות כז) בדעת התניא רבתי. ועיין בריטב"א בשבת (שם) שכתב וז"ל: "זהאי דירוק אכתי לא נפל ביה דמיה. פי' והוא חלש מאוד, ואם לא יאחרו אותו ימות מרוב תלישותו". ונראה לפרש דבריו כדברי התניא רבתי. ועל כל פנים, ברור שלא מדובר בצהבת פיזיולוגית. ולאחר ההתבוננות נראה שאין כאן ארבעה פירושים, אלא פירוש אחד, שמחמת האנמיה שמתוארת ברש"י ובריבב"ן, התינוק כחוש וחיוור כדברי התניא רבתי, ומשום כך הוא חלש מאוד ואם לא יאחרו את מילתו ימות מרוב חלישותו, כדברי הריטב"א.

- 5 רש"י (שם ד"ה לכרכי הים) מציין שאם ימולו את הוולד, לא יצא ממנו דם כלל, כיוון שלא נוצר בו דם עדיין. וכן כתבו ראשונים נוספים, אך יש לציין שקשה לנו להבין דבריהם מבחינה מציאותית, שהרי אי אפשר להתקיים כלל בלי דם. ואולי אין להבין דבריהם כפשוטם, וצ"ע. אמנם עיין בספר חפץ ה' לגר"ח בן עטר (שבת קלד ע"א) מה שכתב בדעת רש"י. וצ"ע.
- 6 ר' יהודה בן בנימין הרופא, רבו וכן דודו של בעל שבלי הלקט.
- 7 פשוט שהוא לשון גוזמה ואכמ"ל, וכוננתו שאין בגופו אלא דם מועט מאוד.
- 8 פירושו השני לא ברור לנו מבחינה מציאותית, שהרי אי אפשר לחיות כשהדם נמצא בלב בלבד. אמנם גם ר' יהודה הלוי, שכידוע היה רופא, כתב בספר הכוזרי (מאמר ד אות לא) דברים דומים. וז"ל ריה"ל: "ורבי נתן הבבלי שהביאו לפניו ילוד שהוא ירוק, אמר להם המתינו לו עד שיפול בו דמו, ר"ל שלא ימולו אותו עד שיתפשט דמו בבשרו". וכ"כ בפסקי הרי"ד (קלד ע"א). יש לציין שהראשונים חיו לפני גילוי מחזור הדם על ידי הארווי במאה ה-17.
- 9 עיין לדוגמה רש"י באיוב (יש, כ) ורד"ק בתהילים (קט, כה).

ולפי דברי הראשונים שהוזכרו דברי הגמרא שישנה סכנה למולו ברורים, שהרי תינוק הסובל ממחסור בדם אכן סכנה גדולה למולו, וסביר לתלות שאחיו מתו מחמת איבוד דם בשעת המילה, שהיה קריטי עבורם. אך אם הייתה הכוונה לצהבת פיזיולוגית לא מובן איזו סכנה יש בדבר, וכל שכן שאין הבנה היאך היה אפשר לתלות שאחיו מתו מחמת אותה צהבת, ומשום כך להקל למולו אף על פי שמתו שני אחיו מחמת מילה, ושורת הדין הייתה שאין למולו כלל. אלא שלכאורה יש להקשות שבגמרא כתוב כמפורש שהתינוק היה ירוק, ואם כן היאך נדחוק שהכוונה שהיה חיוור. אך לדעתי נראה שאין זו קושיה, שהרי בימי קדם הצבע הירוק כולל בתוכו את הירוק ככרתי וכן את הירוק כחלמון ביצה וכוהב ואף שימש לפעמים כביטוי לחיוורון. וכבר בירמיהו (ל, ו) כתוב: "וְנֶהְפְּכוּ כָּל פְּנֵים לְיֶרֶקוֹן". ופירש הרד"ק (שם): "כי ברוב התבלים ינוס הדם מהפנים והם ירוקים", דהיינו חיוורון, וכן בגמרא בכתובות (קג ע"ב) כתוב בברייתא בעניין שעת המיתה: "פניו ירוקין – סימן רע לו, פניו צהובין ואדומים – סימן יפה לו". וברור כשמש שהכוונה שם לחיוור ולא לירוק ככרתי, שאינו בנמצא. ועיין כיצא כזה גם בגמרא בעבודה זרה (כ דע"ב).¹⁰ ועוד, שעל פי מה שנתבאר לעיל שישנה צהבת ילודים שנובעת מאנמיה המוליטית, אפשר ליישב עוד יותר בקלות שאכן התינוק דר' נתן היה נראה צהוב, אך זה לא נבע מתהליך פיזיולוגי רגיל ולא מסוכן, אלא מאנמיה המוליטית. ולפירוש זה, עוד יותר מרווח כיצד קישר ר' נתן את מצבו הרפואי של התינוק למיתה שני אחיו, שהרי מחלה זו עלולה לפגוע בכל הילדים של אותה אם, כפי שכתב בספר אוצר הברית (ח"ג עמ' קנד).

לשונות הראשונים שאין למול תינוק ירוק ביותר

והנה הרמב"ם (הל' מילה פ"א הי"ז) כתב: "קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזור מראיו כמראה הקטנים הבריאים". וסתם ולא פירש מהו הירוק, וכפי שנפרש את הגמרא נפרש גם את הרמב"ם. ומכל מקום הדגיש הרמב"ם וכתב "ירוק ביותר". וגם האור זרוע (ח"ב סי' ק). הסמ"ג (עשין כח), המאירי¹¹ (שבת קלד ע"א ד"ה קטן), רבנו ירוחם (נ"א ח"ב) ובכללי המילה לר' יעקב הגוזר (זכרון ברית לראשונים, עמ' 56) הדגישו וכתבו דמיירי בתינוק ירוק ביותר. ויש לשאול מדוע ציינו כולם שמדובר בתינוק ירוק ביותר?

10 והקשו עלי שאם הגמרא כאן לא עוסקת בצהבת הפיזיולוגית, מדוע לא דאו חז"ל צורך לציין כיצד יש לנהוג בתינוק הצהוב, הרי זו מציאות שכיחה מאוד ולכן היו צריכים להתייחס אליה. ועניתי בעיה, שחז"ל כמעט שלא עסקו כלל בחיבור המחלות המעכבות את המילה, אלא התייחסו רק לארבעה מקרים: א. תום גבוה; ב. תינוק אדום; ג. תינוק ירוק; ד. כאב עיניים. והנה תינוק שסובל מחום גבוה או שיש לו כאב והפרשה בעיניים הוא אכן מצב שכיח מאוד, ומובן מדוע חז"ל ראו לנכון להתייחס לכך. אולם הפוסקים וגם הרופאים התקשו להבין מאיזו מחלה סבל התינוק האדום, והעלו השערות שונות. אך מה שבטוח הוא שאין זו מציאות שכיחה כלל, ואעפ"כ חז"ל התייחסו אליה, אך לא התייחסו למחלות שכיחות הרבה יותר. לכן איני חושב שזו קושיה גדולה, ועוד שחז"ל לא התייחסו כלל למצבים שאינם מוגדרים כמחלה או סכנה, ולכן אין להקשות מדוע חז"ל לא התייחסו לתינוק עם צהבת פיזיולוגית, ואם חז"ל לא התייחסו, כנראה הבינו שאין סכנה בכך. ועיין ערוה"ש (סוף סי' רסב).

11 ובשו"ת מנחת שלמה תניינא סי' פ כתב שראה במאירי שלגבי תינוק אדום כתב "הרבה" ואילו לגבי הירוק כתב "ירוק" סתם. וצ"ע שהרי המאירי כתב במפורש "ירוק ביותר".

לכאורה נראה ברור שהבינו שאם התינוק ירוק במקצת – אינו חולי ולא סרך חולי ואינו מסוכן כלל, ולכן מותר למולו בלי המתנה כלל.¹² וראיתי בהגהות נימוקי רי"ב על השו"ע (שם) שהעיר שהטור והשו"ע השמיטו תיבת "ביותר", וכתבו: "שפיר השמיטו כן, כי חששו לסכנת נפשות, וביותר בירוק גע"ל (צהוב) אשר לקותא היא בוודאי וכו' ואם כן מאן לימא לן לחלק שיהיה דווקא ירוק ביותר וסכנת נפשות דוחה את הכל, כן נראה לי ברור. וכתבתי זאת בעבור שבספר חכמת אדם (כלל קמט סע' ד) העתיק לשון הרמב"ם הנ"ל, והספר מצוי תחת יד כל אחד, ויבואו המוהלים לסמוך בזה על אומד דעתם לחלק בין אדום לאדום ובין ירוק לירוק, ויצמח מזה סכנת נפשות, לכן ראיתי להזהיר למוהלים על כך".

ובכן, גם אם נקבל את פירושו בדעת הטור והשו"ע, סוף סוף גם הוא מודה שדעת כל הראשונים דלעיל שאין מניעה למול תינוק עם צהבת אלא אם כן הוא צהוב ביותר, וכן דעת החכמת אדם. ועוד, שיש להעיר שכלל לא ברור שהשו"ע אכן התכוון לצהבת, וגם אם כן, יש לדחות ראייתו שהסיבה שהשמיטו את תיבת "ביותר" היא משום שברור שאין איסור למול אלא אם כן ישנה מחלה, שהרי הטור והשו"ע סיימו הלכה זו בזה הלשון: "שאינ מלין ולד שיש בו חשש חולי", וכיוון שאם התינוק לא צהוב ביותר – אין כאן חשש חולי כלל, ממילא לא היו צריכים הטור והשו"ע לכתוב "ביותר" שהוא דבר הלמד מעניינו.

וגם בחידושי הרי"מ (יו"ד סי' טו ד"ה לכן נראה) הביא ראייה מהגמרא לדברי הרמב"ם שאין מלין אלא את הירוק ביותר, ולדעתו דווקא במקרה שמתו אחי מחמת מילה, אין מלין אותו אף על פי שאינו ירוק ביותר אלא ירוק קצת.

ובשו"ת אבני נזר (חומ"מ סי' קכה), לאחר שהאריך לדון האם אין מלין דווקא את הירוק ביותר או אף ירוק קצת, פסק למעשה בזה הלשון: "למעשה נראה שהדבר תלוי במוהלים חכמים ובקייאם. אם המוהלים אומרים שכיוצא בזה מלים הרבה ילדים וחיים, וגם המילדת והמינקת אומרות שאין רואים שום חולשה בתינוק לפענ"ד יש למולו. ואף אם שגו לפי משמעות הש"ע דאין למולו – שומר פתאים ה'. בפרט שהרמב"ם, שהיה בקי בחכמת הטבע, גם כן מתיר". הרי שלמעשה כתב דאולינן בתר המומחים שאומרים שבמקרה כעין זה מלים הרבה ילדים וחיים. ואכן, במבחן המציאות הוברר הדבר שאין כל סכנה ואין כל מניעה למולם, ובאמת יש שנוהגים להקל למול תינוק עם צהבת שאינה גבוהה מאוד, ולא שמענו שיצאה תקלה מתחת ידם.

ראיה מהראב"ה שיש להקל למול תינוק עם צהבת

כתב הראב"ה (א סי' רפב): "וכל היכא שהתינוק ירוק או אדום ביותר ימתין לו עד שיראו שאין סכנה בדבר, כמעשה של רבי נתן". ואפשר להביא סיעתא מדבריו להקל בזמננו למול תינוק עם צהבת פיזיולוגית, כיוון שהראב"ה לא הצריך שתיעלם הירוקת מגופו ורק לאחר מכן ימולו, אלא

12 ושוב ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סימן פב) שהביא דברי ראש אפרים (סי' לח ס"ק ל"ד וס"ק נ"ב) שכתב לפרש דכוונת הרמב"ם היא שהוא ירוק ביותר ממה שתינוקות בריאים רגילים להיות ירוק קצת. וכ"כ גם בספר כורת הכרית סי' רסג בנחל ברית סק"א. אך לענ"ד אין דבריהם מוכרחים, ועוד שקשה לרחוק כן בלשונות של ראשונים רבים כל כך.

הצריך רק להמתין עד שיראו שאין סכנה למולו, ולכאורה אפילו אם הוא עדיין ירוק. וכן משמע לכאורה מדברי היחשלמי שהובאו בתחילת דברינו. וממילא אם עשה רופא מומחה בדיקה לתינוק והגיע למסקנה שאין סכנה בדבר – יש למולו אף על פי שהוא ירוק.

באחרונים ישנן דעות לכאן ולכאן ואין מסורת ברורה בזה

לכאורה יש מקום לדחות דברי ולומר שאכן מפשט הגמרא ולשונות הראשונים נראה שלא דיברו על צהבת פיזיולוגית, אך מכל מקום יש מסורת מוצקה בידי המוהלים דור אחר דור שאין מלים כל תינוק צהוב, וכבר ידועים דברי הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (פ"י ה"ו) שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהודאה ובהם ראוי להיתלות. ולכן עלינו לסמוך עליהם למעשה שאין למלל תינוק צהוב.

אך לדעתי אין כלל מסורת ברורה מימי קדם שאין למול תינוק צהוב, קל וחומר שאין מסורת שאין למול תינוק צהוב קצת, כאשר נבאר. גם באחרונים אין הדבר מוחלט שהירוק בנדרון דיון היינו צהבת, ויש שסברו שהכוונה לחיזור ויש שסברו שהכוונה לירוק ככרתי, אולם ישנם שהבינו שהכוונה לצהבת. ועתה נפרש הדברים.

אפשר להביא ראיה מפורשת מדברי הנודע ביהודה (י"ד סי' קסה) שהגמרא דיברה על חיזור ולא על צהבת. הנודע ביהודה נשאל על דינו של ילד בן ג' שנים שלא מלוהו כיוון שאחיו מתו מחמת מילה, האם אפשר למולו בעת לאחר שנתחזק או לא, והאריך בזה להיתרא, וזו לשונו בסוף דבריו: "ולכן אם התינוק הזה רואין בו שהוא בריא וחזק כדרך כל שאר בני ג' שנים וגם מראה פניו צהובות ולא ירוקות ימולו אותו". הרי שהבין להדיא שהירוק המדובר בגמרא היינו חיזורון, ואדרכה הנגיד בינו לבין הצבע הצהוב שהוא תקין. וגם בספר זוכר הכרית (סי' י) כתב במפורש שהתינוק דר' נתן היה חיזור ולא צהוב.¹³ וכך כתב בספר פני לוי (קונטרס נוצר הברית, עמ' 69) שהירוק לאו היינו געה"ל (=צהוב), ולכן כתב שיש להקל בלא פקפוק בצהוב שאינו מתולדה.

ומאידך גיסא היעב"ץ, שהיה בן דורו של הנודע ביהודה, כתב בסידורו (מגדל עוז, נחל החמישי סע' א), שאין למול כל מיין ירוק, בין כעין הזהב או ככרתי או כמראה הכחול. דבריו הובאו בלבושי שרד על השו"ע (סי' רסג סע' א) וכן בחכמת אדם (כלל קמט סע' ד), אלא שהדגיש החכמת אדם שאסור דווקא אם הוא ירוק ביותר.

ומהר"י אסאד (י"ד סי' רמ) נשאל אם הירוק הוא גרי"ן או געה"ל. ונטה לומר שהכוונה לצהוב, ומכל מקום סיים שיש לשאול את פי הרופא בכיוצא בזה, אם למול או לא. וגם בליקוטי חבר בן חיים (על השו"ע) כתב: "עיין חכמת אדם דירוק היינו גרי"ן או גע"ל וצ"ע". הרי דמספקא ליה מהו הירוק שאסור למולו.

אספתי כאן בקיצור גמרץ כמה אחרונים שעסקו בשאלה זו, והנך רואה שאף באחרונים הקרובים לזמננו לא היה הדבר פשוט שאין למול את התינוק הצהוב, והפוסקים לא הגיעו למסקנה אחידה בנושא. ואם הייתה מסורת ידועה שאין מלים תינוק צהוב, כיצד נסתפק בכך

13 אך למעשה החמיר שלא למולו כיוון שרופא מוהל מומחה ירא שמים אמר לו שיש בזה סכנה, וסמך עליו יותר מרופאים אחרים שאמרו לו שאין בזה כל סכנה.

מהר"י אסאד, וכיצד פסקו כמה אחרונים שאין מניעה למול תינוק עם צהבת, הרי צהבת בברית מילה הגה תופעה שכיתה מאוד, אלא על כורתנו שלא הייתה בזה מסורת ברורה כלל.

דעת פוסקי דורנו להחמיר בצהבת, והערות על דבריהם

ויהי אחר כל הדברים האלה, לא נכחד שאצל פוסקי דורנו הוכרע הדין לחלוטין שר' נתן דיבר על צהבת פיזיולוגית ולדעתם אסור למול כלל תינוק צהוב, אף אם הצהבת ניכרת רק במקצת, ונביא דבריהם ונעיר את אשר נראה לעניות דעתנו להעיר.

הנה בספר נשמת אברהם (מהר"י תשס"ז, יו"ד עמ' שכט) כתב: "ושמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [וצ"ל] שאין לזוז ממה שקבעו חז"ל שאין מלין ילד ירוק ואין לסמוך על דעת הרפואה שאין כאן שום סכנה". גם בשו"ת מנחת יצחק (ג ס' קמה) כתב: "אין להשגיח על דברי הרופא בזה, שהוא כנגד דעת רבותינו וז"ל, שיש בזה חשש סכנה". והוסיף עוד בתשובה אחרת (חלק ח סימן פח) וזו לשונו: "הנה מה צדקו דברי הרבנים הגאונים הצדיקים שליט"א אשר גילו דעתם במודעה ואזהרה למוהלים שאף היכא שמספר הביולירובין אין מגיע למספר גבוה, ואף שהרופאים אומרים שיכולים למול אותם, אין משגיחים עליהם כנגד המבואר בדברי חז"ל". גם הרב ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א כתב על אודות הצהבת בספרו רפואה מציאות והלכה (סימן טו): "נאמנים עלינו דברי חז"ל בתלמוד וכנסתם כאן בשו"ע 'קטן שהוא ירוק וכו' אין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים".

אולם אנו בעניותנו כבר הערנו שמדברי הירושלמי נראה שהעיקר הוא לא הצבע של התינוק אלא אם התינוק סובל ממחסור בדם, ועוד שמדברי הראשונים נראה שהירוק בנדון דידן אינו הצהבת הפיזיולוגית. וכן מפורש בנודע ביהודה ואחרונים נוספים שהגמרא לא דיברה על צהוב כלל, אם כן היאך אפשר לקבוע בוודאות שחז"ל דיברו על צהבת. ועוד שהרבה ראשונים כתבו שאין למול דווקא "ירוק ביותר", וכן כתבו כמה אחרונים, ולכן תמוה מדוע אין להקל כאשר הביולירובין אינו גבוה.

ובשו"ת ציץ אליעזר (יג ס' פא) דייק מדברי המאירי (קלד ע"א) ומדברי ספר זכרון ברית לראשונים לר' יעקב הגור שפירשו את הירוק דר' נתן כצהבת פיזיולוגית [ולדעתי יש לדחות דבריו, ואין כאן המקום להאריך], והוסיף בציץ אליעזר: "כל עוד שמראה הצהבת נראית ככל הגוף או אפילו ברובו, קשה לדעתי לסמוך על חז"ל דעת רפואית שהיא כבר בתהליך ירידה, דראשית נצטרך ליתן בזה דברינו לשיעורים, דלא כל הרופאים בידם בריוק לקבוע בדייקנות הידע הרפואי לתאריך הירידה ויש לחשוש לטעות או לכדומי או מחוסר מעקב תמידי וכדומה, ולא פעם נתקלים מורי ההוראה ועומדים לפני מחלוקת רופאים, זה מחייב, זה שולל, והמבוכה גדולה".

ויש להעיר שתמיד אנו סומכים על הרופאים בענייני פיקוח נפש, כגון אם לנתח את החולה או לא, ואיננו חוששים שמא יטעו מסיבות שונות כגון "בדדמי" או "מחוסר מעקב תמידי". ועוד, שכיום הדבר מוסכם אצל רופאי היילודים שצהבת פיזיולוגית אינה מסוכנת בתנאים שנתבאר לעיל. ויש לציין שבשנת תשנ"ג התפרסמה חוות דעת של חמישה רופאים מומחים, מנהלי

מחלקות תיגוקות ופגים בבתי החולים שערי צדק, הדסה עין כרם והדסה הר הצופים, ביילינסון וסורוקה (הובאו דבריהם באריכות באנציקלופדיה הלכתית-רפואית, ד, עמ' 792 ואילך), שקבעו באופן ברור שאין הצהבת הפיזיולוגית מסוכנת. והרב יואל קטן וד"ר חנה קטן כתבו במאמרם "עוד על צהבת במילה" (נדפס בספר ברכה לאברהם אסופת מאמרים, עמ' 278) שבכונה אסף הרב פרופ' שטיינברג, על פי עצת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, את גדולי המומחים בארץ שיסכימו כולם שאין בכך כל סכנה, כדי שלא יאמרו שיש בעניין זה מחלוקת בין הרופאים, זה אומר בכה וזה אומר בכה.¹⁴

ויש להעיר שהרב יואל קטן שליט"א במאמר הנ"ל (עמ' 282) ליקט עדויות שהגר"ש אלישיב זצ"ל חזר בו למעשה והקל בשנים האחרונות יותר ממה שנכתב בשמו בנשמת אברהם, והיה מורה שאפשר למול תינוק שצהוב "קצת" כאשר רמת הבילירובין שלו היא מתחת ל-12-13 כשהצהבת במגמת ירידה, וכאשר המוהל מאשר שהתינוק נראה בריא.

אלא שיש להקשות על דברי הגר"ש אלישיב, הרי חז"ל לא חילקו ברמת הצהבת, וכל שכן שלא חז"ל ואף לא הפוסקים האחרונים שיערו כן לפי רמת הבילירובין בדם, ואפשר לזהות שהתינוק צהוב כבר כשערך הבילירובין הוא 8% מ"ג, ואף פחות מכך. ועיין בספר תשובות והנהגות לגר"מ שטרנבוך שליט"א (א סי' תקפו) שכתב: "והשיעור שנחשב כזה למראה צהוב לא שמענו". וגם לא מצאנו בחז"ל או בפוסקים עד דורנו זה שחילקו בין צהבת במגמת ירידה או לא, ובין תינוק הנראה בריא או לא. אלא על כורחנו שכל חילוקים אלו נובעים מהבנה שחז"ל דיברו רק באופן שאכן יש כאן צד חולי מסוים, ולכן יש לחלק אם התינוק צהוב מאוד לכך צהוב קצת, ולכן יש לחלק אם הצהבת במגמת ירידה שהרבר מוכיח שמדובר בצהבת פיזיולוגית ולא פתולוגית, ולכן גם חשוב לזהות אם התינוק נראה באופן כללי בריא. ואם כן יש לשאול מדוע איננו הולכים לחלוטין אחר המידע הרפואי העדכני שבידי הרופאים המומחים שכומנו, שקבעו דבריהם על סמך ניסיון של שנים ומחקרים שונים, שאף ברמת בילירובין גבוהה יותר מ-12-13 מותר למול ואין בזה כל חשש (בתנאים מסוימים כמבואר לעיל).

ואכן, הגרש"ז אויערבך זצ"ל כתב (הובאו דבריו בנשמת אברהם, עמ' שכט): "יתכן לומר שחז"ל והשו"ע דברו רק על יריק שלא נפל בו דמו, ששם אסור למול כל זמן שהתינוק צהוב, ולא מסוג זה שעליו מדובר כאן (שאינו לתינוק כל מחלה), וכיון שלדעת כל הרופאים אין כל סכנה למולו אפילו כשהוא צהוב ממש וכנ"ל, אפשר שמותר למול תינוק כזה גם כשהוא צהוב, ודברי הגמרא והשו"ע אמורים בתינוק חולה". ולאחר מכן הביא בנשמת אברהם מעשה שאירע יומיים לפני פטירת הגרש"ז אויערבך, שהמוהל סירב לערוך את הברית מחמת הצהבת, והגרש"ז אויערבך סמך על דברי הרופא שיחליט אם אפשר למולו. והרופא קבע שאכן אפשר למולו, אף על פי שהתינוק היה "צהוב מאד", והרופא אמר שלדעתו היה משער את רמת הבילירובין בדם כ-14 לפחות.

14 כאן נציין שהמומחים הנ"ל ציינו בחוות דעתם שתינוק שהוצרך לעבור החלפת דם מוגדר כחולה לאחר הפעולה, שכן זו פעולה פולשנית הכרוכה בסיכונים ובסיבוכים.

אף אם התכוונו חז"ל לצהבת, יש לנסות להתאים הדברים לחכמי הרפואה

כתב בשו"ע סי' שכח סע' ז: "מחללין שבת על כל מכה שנעשית מחמת ברזל". ובביאור הלכה (שם ד"ה מחמת ברזל) כתב: "עיינן תבואות שור הלכות טריפות (סי' מד) שמסתפק אי מיירי בהכאה בכח או אפילו חיתוך בנחת נמי הוי מסוכן". ואנו לא שמענו ולא ראינו מעולם שיחללו שבת על מכה כזו, אלא אם כן נראה שיש בה סכנה או ספק סכנה. וכבר כתב היעב"ץ במור וקציעה (שם ד"ה ולתת) שאם החבלה אינה גדולה ועמוקה, כי אם מעט בעור ובבשר האצבע וכדומה – אין לחלל עליה את השבת, כיוון שהיא נעצרת מיד על ידי דחיקה ועצירה במקום החבול. וכן פסק במנוחת אהבה (א עמ' תנה) ועוד אחרונים, וכאמור לעיל כן המנהג.

ולכאורה יש להקשות, הרי חז"ל לא עשו חילוקים בזה, וגם בשו"ע כתוב בסתמא שעל כל מכה שנעשית מחמת ברזל מחללין את השבת, ואם רכי לא שנאה ר' חייא מניין לו. ועוד כבר כתוב בגמרא בעבודה זרה (ל ע"א) דלא עבדינן פירוקא לסכנתא. ואם כן היאך נהגו בניגוד לסתימת לשון השו"ע שמחללין על כל מכה שיש בה חלל. אלא ברור שפשוט לכולם שיש להטעים את דברי חז"ל ולפרשם על פי המידע הרפואי שבזמננו, ועל כורחנו שחז"ל לא דיברו על כל מכה ממש, אלא רק באופן שנראה לעינינו שעלול להוביל לסכנת נפשות חלילה.

ונבסס דברינו על הלכה נוספת בשו"ע (שם סע' ו) שכתב: "מכה שעל גב היד וגב הרגל וכו' הרי הם כמכה של חלל". ובסעיף ד כתב בשו"ע שבמכה של חלל מחללין את השבת אפי' באיסורי דאורייתא. והנה בשמירת שבת כהלכתה (מהר" תש"ע, לב סע' יא אות ז) העתיק דין זה בזה הלשון: "מכה על גב היד או על גב הרגל, כשיש חשש לפגיעה בכלי הרם". ולכאורה דבריו קשים, שמניין לו שיש לחלל את השבת דווקא כשיש חשש לפגיעה בכלי הדם, ורבותינו לא רמזו לזה ולא כלום. אלא על כורחנו כדארמון שיש לפרש את דברי רבותינו על פי המידע הרפואי שבזמננו, אפילו אם חז"ל לא כתבו כן בהדיא, כיוון שלא יעלה על הדעת שמחללין את השבת על אדם שנשרט ונחבל גב ידו מקוצים וכיוצא באלה, ולא התכוונו חז"ל לומר אלא שמקום זה יותר מסוכן אם הוא נפגע ממקומות אחרים בגוף, וכמו שמירש השמירת שבת כהלכתה דמיירי כשיש חשש לפגיעה בכלי דם.

ואם כן יש להקשות על דברי הגר"י גויבירט זצ"ל גופיה שהובאו בנשמת אברהם (עמ' שכח): "יש מוהלים אשר קובעים את מדת הצהבת במספרים של כמות הבילירובין ומסתמכים על ידיעתם שלהם. אבל אין לנו אלא מה שקבלנו מרבותינו גדולי ההוראה וכו' אשר קבעו הכל לפי מראה עין של המוהל או של הרופא, אם צהוב התינוק במראה עיניו – דוחים את הברית, כל עוד עינינו רואות שהוא צהוב". וכיוצא בזה כתבו פוסקים נוספים, ותמוה מדוע אף בנדרן דידן לא פירשו דברי חז"ל על פי חכמת הרפואה הידועה לנו, ויפרשו את דברי חז"ל שאין הכוונה לצהבת אלא למחלות אחרות שהוצעו על ידי הרופאים בהבחנת מחלת התינוק שראהו ר' נתן. ואף אם יפרשו שהכוונה לצהבת, מכל מקום יאמרו שהכוונה לצהבת פתולוגית. ואף אם בכל זאת יפרשו שהכוונה לצהבת פיזיולוגית, יאמרו שלא דיברו חז"ל אלא בתינוק צהוב מאוד, שאף בזמננו חוששים שהדבר מסוכן ומצריך טיפול רפואי.

והן אמת שכתב הריב"ש (סי' תמז) וזו לשונו: "אין לנו לדון בדיני תורתנו ומצותיה ע"פ חכמי הרפואה וכו'. ואם תדין בדיני הטרפות ע"פ חכמי הרפואה, שכר הרבה תטול מן הקצבים". אולם נראה ברור דלא מיירי הריב"ש אלא היכא שדברי חז"ל סותרים במפורש את דברי הרופאים, אך כל מקום שאפשר להסביר וליישב את דברי רבותינו עם חכמי הרפואה, ודאי מצוה קא עביד. ולא משום שאין אנו מאמינים או מטילים פקפוק בקבלת רבותינו, אלא שבהרבה מקומות סתמו ולא פירשו דבריהם מרוחב בינתם, ומקום הניחו לבאים אחריהם לפרש ולכאר דבריהם בטוב טעם ודעת, כפי שעשו רבותינו הראשונים והאחרונים לבאר כל געלם ולסקל כל קושיה על דברי התלמוד, והכא נמי בנדון דידן.⁵ ונראה לפרש כך את מה שכתוב בשו"ת יהודה יעלה (אסאד, יר"ד סי' רמ) שאף על פי שנטה לומר שהירוק היינו כמראה הגעה"ל (צהוב), סיים בזה הלשון: "ומ"מ מה טוב לשאול את פי הרופא בכיוצא בזה וסומכים עליו בכל דברים למול ושלא למול". ועיין בספר הכוזרי (מאמר ראשון אות סז) שכתב: "חלילה לא-ל שתבוא התורה במה שדוחה עינים או מופת".

ולעניות דעתי אפשר להוכיח את העיקרון שנתבאר, מהלכה אחרת בהלכות מילה, שכתב בספר זוכר הברית (סי' י אות ב) וז"ל: "ודע דעל הרופאים אין לסמוך רק להחמיר, אבל בדבר המבואר בפוסקים אין לסמוך על הרופאים להקל חז"ל". ולכאורה היה ניתן להביא ראיה ממנו למחמירים בזמננו שלא למול את התינוק כשהוא צהוב, אפילו אם הרופאים אומרים שאינו מסוכן, ואפילו אם אינו ירוק ביותר, כיון שבגמרא ובהרבה פוסקים כתוב סתם ירוק ולא חילקו כלל.

אולם לעניות דעתי יש להוכיח שכנדון דידן יודה שיש להקל, שהרי כתב (שם אות א): "ושיעור חולי חום הקדחת נתנו הרופאים ע"י כלי המדידה אם החום עלה יותר מן ל"ז ותצי במעלות צעלזיוס ואם ירד פחת מן ל"ז וחצי במעלות צעלזיוס הוי ג"כ כגדר חולי". ע"כ. ולכאורה היאך סמך על הרופאים שנתנו שיעור ע"י כלי מדידה וכו', והלא בגמרא (קלו ע"א) כתוב בסתם: "חלצתו חמה – נותנין לו כל שבעה להברותו". וכן כתבו כל הפוסקים. אלא פשוט שכונתו שאם חז"ל בפירוש אמרו על דבר מסוים ומוגדר שהוא חולי ויש סכנה למול כך, אזי אין שומעין לרופאים להקל, וכגון בפולמוס המציצה. אך אם חז"ל אמרו דבר כללי כגון 'חלצתו חמה' ולא ביארו בדיוק על איזה חולי מדובר, פירושו יהיה גם להקל עפ"י הרופאים. והכא נמי בנדון דידן שחז"ל לא ביארו באיזה רמת כילידובין מדובר, ולא פירשו האם מדובר בכל צהבת או רק בצהבת פתולוגית, שיש לילך אחר הרופאים המומחים אף לקולא.

ואגב יש להעיר עוד על דברי הגר"י גויבירט זצ"ל, שהרי כתב בשמירת שבת כהלכתה (שם הערה מג) בעניין מכה שעל גבו היד או הרגל: "אמנם לדעת רופאים אין זו מכה שיש בה סכנה, וצ"ל דנשתנו הטבעים, ולכן אם רופא מומחה אומר על מכה שכזו שאין בה סכנה, ודאי אין בזה דין של פיקו"נ ואין לחלל את השבת". עכ"ל. וגם בפסקי תשובות (סי' שכח אות ג) כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחולי המוסכם ופשוט אצל כל הרופאים שאין בו סכנה, סומכים על הרופאים בזה כי השתנו הטבעים. ע"ש.

15 ובוה יש לדחות את דברי שו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' קעט) שיש ללמוד מדברי הריב"ש הנ"ל שלא לחוש לדברי הרופאים שאומרים שאין הצהבת הפיזיולוגית מחלה.

ולפי זה יש לתמוה מדוע לא יאמרו כן גם בנרדן דידן, שנשתנו הטבעים ומילת תינוק עם צהבת שלא ברמה גבוהה מאוד אינה מסוכנת ומותר למולו בזמנו. ואף בהלכות מילה אמרינן שנשתנו הטבעים, שבמשנה בשבת (קלד ע"ב) אמר ר' אלעזר בן עזריה שמרחיזין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת. וכן נפסק בגמרא (שם) מפני שסכנה היא לו. ע"ש. וכתבו התוספות (עירובין סז ע"ב ד"ה והא) והרא"ש בשבת (פי"ט סי' ב) שמוותר אפילו להכעיר את האש בשבת כדי להחם לו מים, מפני שסכנה היא לו. אולם בבית יוסף באורח חיים (ריש סי' שלא) כתב: "מיהו הגי מילי לדידהו אבל לדין דבר ידוע דאינו מסוכן בכך, הילכך דינו כדין רחיצת גדול". וכן פסק בשו"ע שם סע' ט: "האידינא לא נהגו כרחיצה כלל, ודינו לרחוץ בשבת, אם רצו. כדין רחיצת כל אדם". ובמשנה ברורה (סקל"א) ביאר טעמו "דנשתנו הטבעים". ודון מינה ואוקי באתרין.

המחמיר שלא למול תינוק צהוב יצא שכו בהפסדו

לאחר הודיענו ה' כל זאת, לכאורה ברור שיש למול תינוק עם צהבת פיזיולוגית¹⁶ ברמות שאינן גבוהות מאוד, אם רופא מומחה בדק אותו וקבע שאין בו כל סכנה, ואין לבטל חלילה מצוות מילה בזמנה. ושוב ראיתי שכך פסק הרה"ג יצחק יוסף שליט"א בילקוט יוסף (שובע שמחות, ב עמ' קכב) וזו לשונו: "יש להתייעץ עם הרופא המטפל ולא לסמוך על מספרים שונים המקובלים בין המוהלים, וכל שכן שאין להמתין שבעה ימים מיום שחלפה הצהבת". וכן עיקר.¹⁷ ולכאורה היה מקום לומר, שכיוון שסוף סוף רבים מהפוסקים כתבו שאין למול במקרה של צהבת, עדיף לדחות את המילה בכמה ימים כדי לצאת מכל ספק ולקיים את המצווה לכתחילה לכולי עלמא, ועוד שכתב הרמב"ם (הל' מילה סוף פ"א) "אין מלין ולד שיש בו שם חולי",¹⁸ דסכנת נפשות דוחה את הכל, שאפשר לו למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר גפש אחת מישראל, לעולם". אולם לדעתי יש לדחות סברה זו מכול וכול, שהרי כך כתב הרמ"א בדרכי משה (יו"ד סי' רסא): "ובכלבו (סי' עג) כתב והוא הדין אב או בית דין כל יום שמעכבין עוברים בעשה". ויעוין בכלבו

16 כאן אציין לדברי הרב ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א בספרו רפואה מציאות והלכה (סוף סי' טו) שהביא את דבריהם של ראשי ישיבת נצח ישראל הגרי"ז גוסטמאן זצ"ל וראש ישיבת חברון הגר"א פרכשטיין זצ"ל, שאם הצהבת נבעה מהבדל בין סוג הדם של התינוק לסוג הדם של האם, יש לרדן את הצהבת כמחלה סיסטמית (מחלה המערבת את כל הגוף) שדינה לדחות את הברית שבעה ימים מעת לעת, משעת היעלמות הצהבת לפי מראית עיני המוהל. ועיין עוד בנשמת אברהם (עמ' של סק"ב ועמ' שלא סק"ג). ולענ"ד יש מקום לדון בדבריהם, אך אכמ"ל.

17 לאחר זמן שאלתי בקצרה את מו"ר הגאון הרב אשר וייס שליט"א בנרדן דידן, וענה לי שאם הרופא אומר שאין סכנה וגם המוהל לא מתנגד למול, יש להקל אף בצהבת גבוהה, וכן הורה למעשה בדיניו של תינוק שרמת הביילירובין שלו הייתה 15% מ"ג. אמנם אם המוהל, שהוא מומחה ובעל ניסיון, מתנגד למולו מחמת שחושש לסכנה – יש לחוש לדבריו, כיוון שבענייני ברית מילה מומחיות המוהל אינה פחותה משל הרופא, והרי כשיש מחלוקת בין הרופאים או פוסקים להומרה משום ספק נפשות (עיין שו"ע או"ח סי' שכח סע' י) עת"ד ואישר לפרסם זאת בשמו. ולענ"ד אם המוהל חושש רק משום שכך רגילים להורות כיום ולא משום שכירר את העניין מבחינה רפואית, אין צריך לחוש לדבריו.

18 כן הגרסה ברמב"ם מהד' פרנקל עפ"י כתבי היד, וכן במהדורת 'מפעל משנה תורה', ובדפוסים איתא: שום חולי. ובטור ובשו"ע (סי' רסג סע' א) הגרסה היא: חשש חולי. ובמנחת יצחק (ח"ח סי' פח) הפליג עוד יותר וכתב בשם הרמב"ם והשו"ע: חשש כל שהוא. אך אין גרסה כזו כלל.

שכתב כן רק לגבי האב, אך לגבי בית הדין לא כתב כן במפורש. על כל פנים מפורש שהאב עובר בעשה בכל יום, אף על פי שהמילה כבר גזתתה. ושוב ראיתי בסמ"ק (סי' קנז) שכתב שאם נתעצל האב עובר בכל יום בעשה. וגם הרמב"ם (פ"א ה"ב) כתב לגבי ישראל שלא מלוהו אביו או בית דין: "וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה". והדעת נוטה שהוא הדין לאביו או לבית דין. וכן כתב המגן אברהם (סי' רמט סק"ה): "ומילה אע"פ שעבר זמנה כגון שהיה חולה בשמיני מקרי זמנה קבוע דכל שעתא ושעתא ומניה היא דאסור להגניחו ערל". וכך פירש המשנה ברורה (שם סקי"ב) שאף במילה דחוייה אסור להגניחו ערל אפילו יום אחד. וכן כתב בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סוף סי' רמד) שאף במילה שלא בזמנה עובר כל שעה ושעה אדאורייתא.¹⁹ אך לא נכחד שבשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד קסו) כתב שבמילה שלא בזמנה אינו עובר אלא על זריזין מקדימין. אך דבריו צריכים עיון, שלכאורה מהראשונים הג"ל מפורש איפכא שעובר בעשה בכל יום. ומכל מקום אף הנודע ביהודה סובר שקיים איסור בדבר, והחמיר בזה למעשה מאוד.²⁰ ולכן למעשה יש להחמיר מאוד לקיים מצוות המילה תיכף ביום שיתאפשר אף על פי שנדחתה. ואם אמרו כן אפילו במילה דחוייה, קל וחומר שיאמרו כן במילה ביום השמיני שהוא הזמן שתורתנו ציוותה למול בו ואפילו בשבת, וכבר הבאנו לעיל את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (שבת פ"ט) וזו לשונו: "עבר אדם ולא מל את בנו או ילד ביתו וחמל עליו ביום השמיני הרי זה עבר על מצות עשה גדולה וחמורה מאד שאין בכל המצות כמות, ולעולם אין לו תשלומין למצוה זו, והרי עונו חמור ממי שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה סוכה או ליל פסח ולא אכל מצה". אך אציין שכתב לי ראש ישיבת כסא רחמים הגר"מ מאזוז שליט"א, שאף על פי שבאמת הדבר תלוי ברופאים, שאם הם יסכימו שאין כזה סכנה – אין מניעה מלמול, מכל מקום כיוון שישנם כמה סוגי צהבת, וחלקם מסוכנים, יש להתמתן בזה, ולכן נראה לעגזית דעתי שאם הרופא אינו יכול לומר בוודאות שמדובר בצהבת פיזיולוגית ושאינן כל סכנה למול את התינוק, יש לחוש לפיקוח נפש ולדחות את הברית עד להבראת התינוק.

19 ומש"כ שעובר בכל שעה ושעה, מסופקני האם נקט כן כלישנא קלילא או שסובר שממש עובר בכל רגע ורגע. והנה כבר המג"א (סי' רמט סק"ה) כתב כעין זה כנ"ל "דכל שעתא ושעתא זמניה היא", ואפשר ללמוד ממנו שעובר בכל שעה ושעה, אך נראה ברור שכונתו שמצוות המילה מוטלת עליו לקיימה בכל שעה ושעה, ולא שעובר עליה בכל שעה ושעה, אלא רק בכל יום ויום כדברי הראשונים שהובאו לעיל. וכן מפורש במג"א במקום אחר (סי' תמד סקי"א): "ועשה דתשבתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו משא"כ במילה". ובוה יש להעיר על מה שכתב בשו"ת שבט הלוי (ת"ה חיו"ד סי' קמת אות א), בדעת המג"א שעובר בכל שעה ושעה.

20 בנודע ביהודה דובר על חינוך שלא נימול ביום השמיני מחמת חולי וכבר חזר לבריאותו ודאי להיות נימול, ואביו רצה לעכב מלמול עד יגיע ערב פסח בהסתת הבכורים ויאספו כל הבכורים לאכול בערב פסח בסעודת ברית מילה, וכתב הנודע ביהודה שיש למול את התינוק בלי שום דיתוי כלל. והוסיף שאם יגיע ערב פסח ועדיין לא מלוהו, יש לגזור שלא למולו בערב פסח, שמא ישהה פעם אחרת. עכ"ל. ויש לעמוד על דבריו ואכמ"ל.

מסקנות

- א. תינוק שחלה בכל גופו, אין מלים אותו עד שיבריא, וממתינים לו מעת שנתרפא מהמחלה שבעה ימים מעת לעת. אמנם אם חלה כאחד מאיבריו, ואינו מוגדר כחולה שיש בו סכנה, יש למולו מיד כשיבריא, ואין צורך להמתין שבעה ימים מעת לעת.
- ב. אין מניעה למול תינוק שאובחנה אצלו צהבת פיזיולוגית, אפילו ברמות גבוהות, כתנאים שנתבארו לעיל, כיוון שאינו חולי ואין בדבר סכנה כלל. אמנם ודאי שיש להתייעץ לפני כן עם רופא הבקי בצהבת ילודים שיאשר שאין כל סכנה למול את התינוק בזמנו.
- ג. תינוק שהוצרך לעבור החלפת דם – מוגדר כחולה בכל גופו לאחר הפעולה, כיוון שזו פעולה פולשנית הכרוכה במיכונים ובסיכונים, ולכן יש להמתין שבעה ימים מעת לעת לאחר הבראתו.
- ד. אם התינוק מאובחן כחולה במחלת צהבת, יש להמתין מלמולו עד שהרופא יאשר שהבריא לחלוטין וישוב מראהו להיות כמראה הבריאים. ויש לעשות שאלת חכם האם להמתין שבעה ימים מעת לעת לאחר ההבראה או לא.
- ה. אב שלא מל את בנו ביום השמיני ללידתו, עבר על עשה חמור ביותר. יתר על כן, כל יום ויום שדוחה מצווה זו עובר בעשה. ומאידך גיסא, אפילו ספק ספיקא של פיקוח נפש דוחה את מצוות ברית המילה. לכן תמיד יש לנהוג במתינות בעניינים אלו, ולכן כשיש ספק יש להיוועץ ברופא מומחה הבקי בצהבת ילודים ולאחר מכן לשאול מורה הוראה כיצד לנהוג למעשה.